

ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ СФЕРИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМОЛОГІЇ

С.В. Мельник

У статті наголошено на необхідності удосконалення професійно-кваліфікаційного забезпечення мережі соціальних комунікацій, розкриті найголовніші соціально-економічні проблеми відповідної сфери та подані пропозиції щодо їхнього розв'язання.

***Ключові слова:** бібліотекознавство, документознавство, інформологія, соціальні комунікації, професійно-кваліфікаційне забезпечення, професійна стандартизація.*

THE PROFESSIONAL-QUALIFICATION SECURITY OF SPHERE OF LIBRARY SCIENCE, DOCUMENTATION AND INFORMATION IN UKRAINE

S. V. Mel'nyk

The article is devoted to the problem of professional-qualification security of sphere of information. The main social and economic questions of this sphere and the suggestions for their solutions are analyzed here.

***Keywords:** library science, document science, informology, the sphere of social-communication, professional-qualification security, professional standardization.*

Ні в кого не викликає заперечень той факт, що без ефективного форматування мережі соціальних комунікацій, розвитку інформаційного забезпечення населення розбудувати громадянське суспільство та соціальну орієнтованість України, як це виписано в її Конституції, не вдасться ні за яких обставин. Це цілком зрозуміло, оскільки демократичний устрій держави досягається, окрім іншого, через призму обов'язковості виконання таких принципів: правова обізнаність населення, доступність для нього будь-якої (за деякими винятками з міркувань національної безпеки) інформації, її прозорість, наявність зворотного зв'язку з владою тощо.

На превеликий жаль, сьогоднішній стан справ в Україні, у т.ч. у відповідній сфері, далекий від задекларованих принципів та положень.

Причин цьому безліч, тому зупинимось лише на соціально-економічній складовій негараздів сфери соціальних комунікацій, яка “розпадається” на такі проблеми:

- залишковий підхід фінансування за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів. Це призводить, перш за все, до закриття бібліотечних закладів, у першу чергу в сільській

місцевості, на депресивних територіях (регіони, де проведені шахтоліквідаційні роботи, гірські райони, малі та середні міста з моногалузевим (моновиробничим) типом зайнятості та ін.), збіднення бібліотечних та інших інформаційних фондів, низького рівня комп'ютеризації відповідних закладів тощо;

- один із найнижчих (порівняно з іншими видами економічної діяльності чи професійними профілями) рівнів оплати праці працівників сфери документознавства, бібліотекознавства, інформології. За нашими оцінками, рівень винагороди за відповідний рівень кваліфікації (знань, умінь, навичок та здібностей) занижено в Україні в 4-7 разів (залежно від професії та конкретної компетентності працівника). Безумовно, що за таких умов у відповідній сфері спостерігається постаріння кадрів, їхній відтік до інших видів економічної діяльності, падіння мотивації до праці тощо;

- низький рівень державної підтримки видавничої діяльності, перш за все, випуску видань державною мовою, що унеможлиблює доступ інформації для громадян із низьким рівнем доходів та тих, хто мешкає у віддалених місцях;

- мала кількість вітчизняних інформаційних телеканалів, Internet-порталів та радіопрограм;

- недостатній рівень забезпечення номенклатури професій сфери документознавства, бібліотекознавства та інформології професійними стандартами, їхня застарілість та відставання від міжнародних і передових зарубіжних аналогів;

- розбалансованість попиту та пропозиції, обсягів та професійно-кваліфікаційної структури кадрів, які “виходять” на офіційний вітчизняний ринок праці, низький (за окремими винятками) рівень їхньої підготовки навчальними закладами країни.

Останнім двом позиціям і присвячена ця стаття. Зазначимо, що питанням професійно-та освітньо-кваліфікаційного забезпечення сфери соціальних комунікацій на сьогодні приділяється вкрай мало уваги з боку вітчизняних науковців. “Винятком із правил” є доробки О.П.Воєводіна, О.В.Воскобойнікової-Гузєвої, М.С.Слободяника, В.Г.Спрінсяна, Л.Я. Філіпової та ін.

Відмітимо, що на сьогодні в Національному класифікаторі України ДК 003:2010 “Класифікатор професій” (далі – КП) наявними є 37 професій (професійних назв робіт) сфери документознавства, бібліотекознавства та інформології (не включаючи розділ КП “Керівники”). Суттєвою проблемою професійної стандартизації відповідного спрямування є те, що лише для 13 професій (професійних назв робіт), або для 35,1% від загалу, наявні кваліфікаційні характеристики, віднесені до 2 галузевих випусків Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (далі – ДКХП) (Таблиця 1).

**Наявні у КП професії (професійні назви робіт) сфери документознавства,
бібліотекознавства, інформології**

№ з/п	Професійна назва роботи (назва професії)	Код КП	Кваліфікаційна характеристика у випуску ДКХП
1.	Документознавець	2432.1	1
2.	Науковий співробітник (архівна справа, музеєзнавство)	2431.1	81
3.	Молодший науковий співробітник (архівна справа, музеєзнавство)	2431.1	
4.	Науковий співробітник (бібліотечна справа, науково-технічна інформація)	2432.1	
5.	Молодший науковий співробітник (бібліотечна справа, науково-технічна інформація)	2432.1	
6.	Архівіст	2431.2	
7.	Бібліограф	2432.2	81
8.	Бібліотекар	2432.2	81
9.	Науковий співробітник (інформаційна аналітика)	2433.1	
10.	Молодший науковий співробітник (інформаційна аналітика)	2433.2	
11.	Аналітик консолідованої інформації	2451.2	
12.	Референт	3434	1, 18
13.	Помічник керівника підприємства (установи, організації)	3434.1	
14.	Організатор діловодства (державні установи)	3435.1	
15.	Організатор діловодства (види економічної діяльності)	3435.2	
16.	Помічник керівника малого підприємства без апарату управління	3436.3	
17.	Друкарка	4111	1
18.	Стенографістка	4111	1
19.	Канторський службовець (друкування)	4111	
20.	Укладальник тексту	4112	
21.	Оператор копіювальних та розмножувальних машин	4112	1
22.	Шифрувальник	4112	
23.	Секретар керівника (організації, підприємства, установи)	4115	1
24.	Секретар-друкарка	4115	1
25.	Канторський службовець (реєстрація та облік)	4131	
26.	Архіваріус	4141	1
27.	Оброблювач інформаційного матеріалу	4141	1
28.	Підбирач довідкового та інформаційного матеріалу	4141	
29.	Канторський службовець (бібліотека)	4141	
30.	Канторський службовець (копіювання документів)	4141	
31.	Канторський службовець (систематизація документів)	4141	
32.	Канторський службовець (фотокопіювання)	4141	
33.	Канторський службовець (документознавство)	4144	
34.	Діловод	4144	1
35.	Писар	4144	
36.	Планшетист	4190	
37.	Канторський службовець (інформація)	4222	

Такий стан справ, з одного боку, ускладнює організацію, нормування та оплату праці працівників, завдання, обов'язки, права, відповідальність, кваліфікаційні вимоги для яких не виписані, а з іншого – унеможлиблює розробку освітньо-кваліфікаційних стандартів (відповідно до вимог професійних стандартів).

Другим проблемним питанням сфери професійної стандартизації документо- і бібліотекознавства та інформології є застарілість окремих назв професій та їх змістовної складової. Для наочності пропонуємо ознайомитися з витягом із класифікації нової, затвердженої версії Міжнародної стандартної класифікації занять (далі – МСКО-2008).

Таблиця 2

Витяг із класифікації МСКО-2008

Код МСКО-2008	Назва розділу, класу, підкласу та групи МСКО-2008
133	Менеджери з обслуговування у сфері інформації та комунікаційних технологій Information and communications technology service managers
1330	Менеджери з обслуговування у сфері інформації та комунікаційних технологій Information and communications technology service managers
262	Бібліотекарі, архівісти та хранителі музеїв (куратори) Librarians, archivists and curators
2621	Архівісти та хранителі музеїв (куратори) Archivists and curators
2622	Бібліотекарі та споріднені з ними професіонали у сфері інформації Librarians and related information professionals
4	Працівники з "канцелярської" підтримки Clerical support workers
41	Канцелярські працівники (технічні службовці) загальні та з набору на клавіатурі General and keyboard clerks
411	Загальні офісні службовці General office clerks
4110	Загальні офісні службовці General office clerks
412	Секретарі (загальні) Secretaries (general)
4120	Секретарі (загальні) Secretaries (general)
4131	Друкарки та оператори текстових редакторів Typists and word processing operators
4132	Технічні службовці з введення даних Data entry clerks
4222	Технічні службовці з інформації контактних центрів Contact centre information clerks
44	Інші працівники з канцелярської підтримки (технічні службовці) Other clerical support workers
441	Інші працівники з канцелярської підтримки (технічні службовці) Other clerical support workers
4411	Технічні службовці бібліотек Library clerks
4213	Технічні службовці з кодування, коректури текстів та подібні до них Coding, proof-reading and related clerks
4414	Писарі та подібні працівники Scribes and related workers
4415	Технічні службовці із заповнення документів та копіювання Filing and copying clerks
4419	Працівники з "анцелярської" підтримки (технічні службовці), не класифіковані в іншому місці Clerical support workers not elsewhere classified

Третьою проблемою є перевиробництво та низька якість підготовки кадрів вітчизняними навчальними закладами для сфери документо- і бібліотекознавства та інформології. Наприклад, аналіз попиту й пропозиції на офіційному вітчизняному ринку праці в професійному розрізі 2008-2009 рр. засвідчує те, що для більшості профільних професій наявне суттєве перевиробництво кадрів.

Зазначимо, що перевищення безробітних відповідних професій стосовно наявних вакансій становило 2008 р. для “документознавців” 4,6 рази, “бібліотекарів” – 1,4 рази, 2009 р. для “референтів” – 2,7 рази, “діловодів” – 2,1 рази тощо. Разом із цим, мав місце високий попит на наукових співробітників відповідного спрямування, “бібліографів” та “планшетистів” (Таблиця 3).

Таблиця 3

**Аналіз попиту та пропозиції на офіційному вітчизняному
ринку праці в 2008 – 2009 рр. за окремими професіями відповідної сфери**

Професійна назва роботи	Вакансії		Кількість осіб, що шукали роботу		Навантаження (осіб на 10 вакансій)	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Документознавець	60	26	278	334	46	128
Науковий співробітник (бібліотечна справа, науково-технічна інформація)	31	47	13	4	4	1
Бібліограф	111	90	52	58	5	6
Бібліотекар	1509	973	2101	1634	14	17
Референт з основної діяльності	11	20	17	55	15	28
Референт	222	50	448	136	20	27
Помічник керівника підприємства (установи, організації)	191	162	310	352	16	22
Помічник керівника малого підприємства	28	18	72	80	26	44
Канторський службовець (реєстрація та облік)	18	20	39	48	22	24
Діловод	1816	963	2099	1997	12	21
Планшетист	8	16	5	13	6	8

Виходячи з викладеного вище, можна дійти головного висновку про те, що без радикальних та реформаторських дій у сфері соціальних комунікацій змін на краще можна не чекати. Серед окремих пропозицій за темою статті відзначимо:

- виокремлення та розробка повним обсягом (за всією номенклатурою профільних професій) галузевого випуску ДКХП “Соціальні комунікації”;
- внесення пропозицій (з боку профільних центральних органів виконавчої влади) до ДУ НДІ соціально-трудових відносин (установи, відповідальної за ведення КП) щодо внесення нових, виключення застарілих, зміни чинних назв чи кодів професій відповідного спрямування;

- перегляд освітньо-кваліфікаційних стандартів сфери соціальних комунікацій у бік збільшення навчальних програм (модулів) практичного наповнення (професійні компетенції); отримання трудового стажу (навичок) студентами (учнями) в період навчання; підготовки новим кваліфікаціям дорослого (зайнятого за профілем) населення; розширення підготовки за інформаційними, методологічними, мовними та іншими специфічними здатностями (компетенціями).

Використана література

1. Загорецька О.М. Інформаційні потреби працівників служб діловодства / О.М.Загорецька // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – №1. – С.48-50.
2. Мельник С.В. Освітньо-професійні стандарти у контексті реформування системи підготовки кадрів / С.В. Мельник. – Луганськ : Віртуальна реальність, 2008. – 278 с.
3. Мельник С.В. Про відповідність обсягів підготовки кадрів потребам ринку / С.В.Мельник // Справочник кадровика. – 206. – №3. – С. 85-86.
4. Мельник С.В. Сучасний стан та майбутнє працівників сфери інформації: професійно-класифікаційний аспект / С.В.Мельник // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 10 – 12 вересня 2009 р.). – Одеса : Друк, 2009. – С. 28-34.
5. Мельник С.В. Механізми регулювання соціально-трудової сфери України / С.В.Мельник. – К. : Видавництво "Соцінформ", 2009. – 786 с.
6. Національний класифікатор України "Класифікатор професій ДК 003 : 2010". – К. : Соцінформ, 2010. – 746 с.
7. Система высшего образования и образовательные стандарты в Украине: Аналитический доклад. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 96 с.